

Н. І. Гушча (Мазыр, Беларусь)

АСАБОВЫЯ ЎЛАСНЫЯ ІМЁНЫ

Ў РАМАНЕ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА “КАЛАСЫ ПАД СЯРПОМ ТВАІМ”

Выдатным творам беларускай літаратуры ХХ ст. з’яўляецца раман “Каласы пад сярпом тваім”. У ім створана шырокая панарама народнага жыцця, перададзена грамадская атмасфера напярэдадні паўстання 1863–1864 гг. у Беларусі, Літве і Польшчы. Гэты твор паклаў пачатак беларускай гістарычнай раманістыцы. Письменнік паказаў, што паўстанне 1863–1864 гг. было шляхецкім і сялянскім, што яно мела нацыянальна-вызваленчы і сацыяльны характар [4, с. 79].

Аналіз уласных асабовых імёнаў у творах мастацкай літаратуры паказвае, што письменнікі пры выбары такіх найменняў сваім персанажам арыентуюцца на рэальны анамастыкон пэўнага часу, пры гэтым звычайна свядома ці інтуітыўна ўлічваюцца такія неабходныя для літаратурнага оніма патрабаванні, як стварэнне ўласным імем уяўлення аб нацыянальнай, узроставай, сацыяльнай, прафесійнай адпаведнасці носьбіта імені. Праз выбар імёнаў прасочваецца нацыянальна акрэсленая і эстэтычная пазіцыя пісьменніка, яго адносіны да персанажа носьбіта імені, мэтанакіраванасць, абумоўленая ідэяй твора, аўтарскай задумай, яго дасведчанасць, творчы патэнцыял, моўная культура, асацыятыўна-стылістычная знаходлівасць, якія, як правіла, праяўляюцца пры ўдалым выбары імені. Уласныя імёны, з’яўляючыся састаўным элементам лексічнай сістэмы пісьменніка, выконваюць немалаважную ролю ў стварэнні мастацкіх вобразаў, у раскрыцці аўтарскага разумення твора, адлюстраванні моўных і літаратурных традыцый, якія стварыў ці працягваў мастак слова [11 с. 21]. Асноўныя падзеі рамана адбываюцца ў 1850–1861 гг., аднак пісьменнік, ствараючы хроніку родаў *Загорскіх і Кагутюў*, прыводзячы ўласныя разважанні і выказванні герояў пра свой народ, далёкую мінуўшчыну, ахапіў падзеі цэлага стагоддзя, асэнсаваў лёс Беларусі ў кантэксце гісторыі.

Творчая спадчына У. Караткевіча цікавіла шматлікіх беларускіх літаратараў і мовазнаўцаў. Значная роля ў вывучэнні гістарычнай прозы гэтага класіка належыць А. Мальдзісу, А. Вераб’ю, А. Лойку, а мову яго твораў аналізавалі А. Васілеўская [3], В. Шур [10; 11], С. Бут-Гусаім [2], І. Петрачковава [7], Т. Слесарава [8], І. Зуева [5], В. Іўчанкаў [6] і інш.

Напрыклад, А. Васілеўская ў сваім артыкуле прааналізавала тапонімы, найбольш ужывальныя ў аповесці “Дзікае паляванне караля Стаха”, а таксама на прыкладзе рамана “Каласы пад сярпом тваім” дала некалькі тлумачэнняў гэтай назве, прасачыла “розныя абліччы тэмы каласоў і сярпа” ў творы, пасправабала знайсці іншыя расшыфроўкі неардынарнай назвы [3]. Т. Слесарава растлумачыла семантыку імёнаў гэтага рамана ў адпаведнасці з іх спалучальнасцю з дзеясловамі [8].

У рамане ўжыта 486 самых розных уласных найменняў. Прычым колькасць мужчынскіх імёнаў (171) значна перавышае колькасць жаночых (31), што абумоўлена як самім зместам твора, так і тым фактам, што ў час, апісаны ў рамане, дамінуючае становішча ў грамадстве займаў мужчына.

Багацце і разнастайнасць антрапанімічных адзінак у рамане таксама абумоўлены жанрава-стылістычнай спецыфікай гістарычнай прозы. Аўтар уводзіць іх у твор, каб праўдзіва паказаць старонкі мінуўшчыны, перадаць дух і каларыт эпохі. Антрапонімы ў рамане – гэта своеасаблівая павязь часу мінулага і сучаснасці.

Аналіз ужывання імёнаў у рамане “Каласы пад сярпом тваім” сведчыць, што Уладзімір Караткевіч выкарыстоўваў іх не толькі дзеля звычайнай ідэнтыфікацыі літаратурных персанажаў, выдуманых ці перанесеных з рэальнага жыцця, але і з глыбокім пачуццём мастацкай мэтазгоднасці.

Самую вялікую групу ў творы складаюць простыя, аднаслоўныя найменні: уласнае імя ці прозвішча (*Алесь, Майка, Віктар, Антаніда, Гелена, Загорскі, Раўбіч, Корчак, Хаданскі*): *Алесь убачыў перш за ўсё вузкія, зеленаватыя, як у рысі, вочы пад пясочнымі брывямі, храшчаваты нос і маладыя, але ўжо шчэцістыя вусы і бакенбарды* [1, с. 15]. *Дык вось, дванаццатага ліпеня Віктар з універсітэта звольніўся, і мы адразу паехалі “жалезным змём” у Пецярбург* [1, с. 63].

Ужытыя ўласныя імёны перадаюць адносіны аўтара да носьбіта імені. Найбольш часта Уладзімір Караткевіч выкарыстоўваў імёны з суфіксамі суб'ектыўнай ацэнкі (*Анежка, Паўлюк, Данька, Андрэйка, Ядвінька, Мішка, Пятрок, Янька*): *Дзяцей у Карпа не было, і таму Анежка шкадавала паніча, частавала звыклым: арэхамі, праглымі на сланечкавым алеі* [1, с. 67]. *Такі гарэзнік, а кароў не баіцца. – Не буду, Янечка, – сказаў Данька, усміхаючыся. – Дальбог, не буду, гаспадынечка* [1, с. 115]. Такім выкарыстаннем пісьменнік выяўляе сваю павагу да дзяцей, сялян, простага людю.

У структуру антрапанімічнага поля мастацкага твора ўваходзяць імёны, якія цесна звязаны з ядзернай структурай анамастыкону – імёнамі галоўных герояў – і з’яўляюцца найбольш частотнымі ў творы: *Алесь, пан Юры, пані Антаніда, Майка, Корчак: А пан Юры тым часам вёў Алесь праз танцавальную залу, авальную, з тонкімі белымі калонамі і басы аркестр* [1, с. 98]; *Невядома, як гэта выйшла, Алесь яшчэ за хвіліну зусім не хацеў гэтага, але ён стаяў ля Майкі і працягнуў гэтай агіднай зласлівіцы сваю руку...* [1, с. 102]. Каляядзерная структура антрапанімічнага твора складаецца з такіх антрапонімаў, як *Валуеў, Мураўёў, Акім, Даніла, Раман: Сядайце, Пётр Аляксандравіч. Вып’еце на надвор’ю? І хоць піць з раніцы было дрэнным тонам, Валуеў не палічыў за магчымае адмовіцца* [1, с. 116]; *Алесь пагражае спачатку Корчак, потым Мусатаў. Аднак Загорскі вывеў з-пад удару людзей. Ён едзе дамоў, пад “хатні арышт”, які, трываючыся за князя, наклаў на яго Ісленьеў* [1, с. 119].

Частотнасць ужывання некаторых імёнаў сведчыць пра іх прыналежнасць да ядзернага кампанента. Напрыклад, імя *Алесь* засведчана ў 355 ужываннях, *Майка* – 109; *пан Юры* – 83; *Даніла Вежа-Загорскі* – 76; а прозвішча *Валуеў* як найменне перыферыянага героя засведчана 17 разоў, *Мураўёва* – 10; *Акіма Загорскага* – 12.

Імя *Алесь* найбольш частае ў рамане. Ён – галоўны персанаж рамана. Загорскага можна ўспрымаць як гістарычную асобу, але пры гэтым не трэба забываць, што гэта ідэалізаваны, а не канкрэтны герой, як пісаў Анатоль Верабей. Ён абудзіць родную зямлю ад доўгага сну, верне яе да жыцця. І хаця Алесь не робіць нейкіх звышнатуральных учынкаў, ён – рамантычны герой, бо ў яго душы спалучаюцца рысы сапраўднага змагара за народнае шчасце і наіўнага летуценніка, які верыць у ідэалы добра і справядлівасці, змагара, які выяўляе памкненне ўсіх пакаленняў: вольна, свабодна жыць на роднай зямлі: – *Ведаеш, Мсціслаў, – сказаў раптам Алесь, – сэрца не вытрымлівае, калі глядзіш на ўсё, што вакол. Так шкада гэтых бедных людзей, гэтую*

сірату-зямлю [1, с. 228]; *Песні нашы затаўклі ў грязь, талент распялі, гордасць аплявалі. Усё забралі: зямлю, ваду, неба, свабоду, гісторыю, сілу... А я ўсё гэта люблю* [1, с. 251].

Лексікон яго разважанняў сведчыць, што ён перажывае за лёс свайго краю, за свой народ (“*сэрца не вытрымлівае*”, “*сірату-зямлю*”, “*талент распялі*”, “*гордасць аплявалі, усё забралі...*”).

Вобраз Алеся грунтуецца не толькі на рамантычным, але і на рэальным светаўспрыманні. Ён выступае як рыцар з высакародным і шчырым сэрцам, якое чула рэагуе на ўсе беды народа. У сям’і Кагутоў ён навучыўся цаніць гонар і годнасць простага чалавека, не прыніжаць іншых і самому ні перад кім не прыніжацца, ашчадна адносіцца да духоўнай спадчыны сваіх продкаў і тых каштоўнасцяў, якія набывалі для іх часам значэнне сакральнага сімвала [4, с. 98]. Такое выхаванне зблізіла яго з простым народам: “*Я мужык... Я князь..., але я і мужык. Магчыма, мяне тым дзядзькаваннем няшчасным зрабілі. Але я таго няшчасця нікому не аддам. У ім маё шчасце*” [1, с. 120]. У вобразе Алеся ўвасоблены лепшыя рысы грамадска-культурных дзеячаў мінулых часоў, для якіх радзіма была найдаражэйшым скарбам, святыняй, часткай іх саміх. Ён любіў сваю радзіму, за яе змагаўся і цяпеў пакуты: “*Але радзіма мне даражэй за ўсё. І калі радзіме маёй дрэнна – мне таксама няміла нічога, акрамя радзімы...*” [1, с. 234].

Адным з сімвалаў чалавечай працы і поту быў хлеб. У гэтым плане паказаны той эпізод з рамана, калі юны князь Загорскі падымае кавалак хлеба, які ўпаў са стала, і цалуе яго са словамі: “*Даруй, Божухна!*” [1, с. 52]. Алесь – не толькі рамантык, які бачыць у сне белых коней, увасабленне свабоды і светлых ідэалаў, але адначасова і рэаліст, які думае аб самых звычайных, паўсядзённых справах. У вобразе маладога Загорскага выяўляюцца рысы характару і паводзін рэальнага чалавека. Гэта мы бачым, калі Алесь усведамляе неабходнасць будучага паўстання. У ім ён бачыць выйсце супраць рабства, шлях да еўрапейскай цывілізацыі. Ён пераконвае свайго сябра Мсціслава Маеўскага: “*А зброю браць усё адно давядзецца. Да таго часу знойдзем людзей. Зразумей, трэба... У рабстве гіне дух*” [1, с. 54].

Імя *Алесь* гутарковае, выразна нацыянальнае. Уладзімір Караткевіч ужывае ў гэтым творы наступныя варыянты гэтага оніма: *Алесь, Алесік, Аляксандр*: “*Дзякуй вам, мілы Алесік. Усё было добра, сумна, зусім без дакору, кажэ Ядзечка*” [1, с. 124]; *Да іх падышоў Віктар, і Алесь змоўк, Алесева сэрца аблівалася крывёй за братаў* [1, с. 176]. Умелае выкарыстанне такіх варыянтаў імёнаў спрыяе стварэнню мілагучнасці твора.

Імя *Алесь* утварылася ад старажытнагрэцкіх слоў “*Алекс*”, што азначае “*абараняць*”, і “*Андрос*”, што азначае “*мужчына*”. Калі сумясціць гэтыя імёны, то атрыманае імя “*Алесь*” азначае “*абаронца людзей*”. У слоўніках засведчана 29 варыянтаў гэтага імя: *Аляксандр, Аляксанка, Алесік, Алеська, Алесюк, Аляхно, Алік, Алько, Лесь, Лесік, Леська, Лясько, Лясюк, Сан, Санік, Санчук, Санюта, Саша, Сашко, Сашанька, Санюта, Сашута, Сашура, Шура, Шурка, Шурык, Аля, Лёкса* [9, с. 23].

Імя *Аляксандр* у рамане ўжываецца адзін раз, як афіцыйнае найменне, калі праводзілі абрад пострыгу яго ў падлеткі: *Отрак Аляксандр, сказаў пастрыжны, ты пастрыгаешся днес у падлеткі, як гэта загадваюць звычэй гэтай зямлі* [1, с. 79]. Парадыгма “*уласнае імя Аляксандр + прозвішча*” ў сусветнай літаратуры стала свайго роду шаблонам, усталяваным стэрэатыпам: *Аляксандр Македонскі, Аляксандр Неўскі, Аляксандр Сувораў, Аляксандр Пушкін, Аляксандр Дзюма, Аляксандр Блок, Аляксандр Твардоўскі, Аляксандр Салжаницын* – такія імёны гавораць пра многае. Ад гэтага імя ўтвораны шматлікія айконімы: *Александрыя, Александрэўка, Александропаль, Александрэў Гай* і інш. [12, с. 164].

Бацькі Алеся добра ўсведамлялі, што, каб быць патрыётам сваёй зямлі, патрэбна найперш ведаць яе мінулае – тое, што надае змаганню мэту і служыць светлым ідэалам

гэтага змагання. Вялікая роля ў выхаванні *Алеся* належыць дзеду *Загорскаму-Вежу*, прозвішча якога таксама не выпадковае. У слоўніку ёсць некалькі тлумачэнняў апелятыва *вежа*. Першае – гэта збудаванне са значнай перавагай вышыні над стараной ці дыяметрам асновы, устойлівасць якога забяспечваецца асновай яго канструкцыі. Таксама словам “*вежа*” азначаюць пэўныя спецыяльныя канструкцыі ў ваеннай справе вежы абслугоўвання, бранявыя вежы. У беларускай народнай мове словам “*вежа*” азначалі і купал, напрыклад, на царкве [14, с. 180]. У творы *Вежа* анамастычная метафара маяка, на які павінна арыентавацца маладое пакаленне. Нездарма дзед кажа, што “*трошкі лепшы*” за ўнука: *Дзед, звездаўшы ўнука за гэтыя дні, цяпер жахаўся, што мог адштурхнуць яго ў першы ж дзень. Усе свае рысы, усе рысы людзей, якіх ён наважаў, ён прададчуваў у гэтым чалавеку. Вежа бачыў ва ўнуку самога сябе, толькі нязмерна палепшанага, і ганарыўся гэтым* [1, с. 159]. Як лічыць У. Юрэвіч, такія прозвішчы, як *Загорскі*, давалі, гледзячы, дзе пасяліўся чалавек: за дарогай, за гарой, за мастом, адсюль, магчыма, і *Загорскі-Вежа*. Аформлена яно па вядомай шляхецкай мадэлі з тыповым фармантам *-скі*.

Дзед навучыў *Алеся* таму, што павінен ведаць сапраўдны грамадзянін: праўдзе аб прыгоні і парадках, якія панавалі ў тагачаснай Расіі, аб шляхах грамадскага развіцця. І, пазнаючы гэту праўду жыцця, *Алесь* разумее, што здольны змяніць рэчаіснасць, але яшчэ не ўсведамляе як [4, с. 112].

Пісьменнік шырока выкарыстоўвае ўласныя імёны ў спалучэнні з разнастайнымі назоўнікамі-азначэннямі ў прэпазіцыі да імя: *пан Юры, пані Эвеліна, пані Антаніда, пан Яраслаў Раўбіч, гаспадар Юры, пан Адам Выбіцкі, дзед Кахно; прабацька Абрам, Любка з Копанага Рова* і інш.: “*Дзед Кахно не спалохаўся, а ўзяў і ноччу пайшоў на раздарожжа, каб якраз у поўнач патрапіць*” [1, с. 33]; *Ладымер едзе ламаць хрыбты крымчакам, вясковая дзеўка розумам пабівае князя Ганю, мужык Ваўкалака піша на лубе лісты да каханай, таксама мужычкі, Любка з Копанага Рова, што пад Крычавам, звычайная дзяўчына з месца грае ў шахматы з “царом чорных і рагатых”* [1, с. 148].

Назоўнікі-азначэнні ўказваюць на сацыяльны статус персанажаў: *пан Юры, пані Антаніда, губернатар Аляксандр Беклемішаў: За ўсімі гэтымі цырымоніямі не заўважалі, як стамілася пані Антаніда. У яе забалела галава, і пан Юры нават з некаторай радасцю адпусціў яе* [1, с. 73]; *Губернатар Аляксандр Беклемішаў выклікаў быў яго да сябе і паспрабаваў крычаць, што яго дзеганні пахнуць разбоям: пагнаў людзей, збіў карчмара і сязельцаў* [1, с. 212]; род заняткаў: *пастух Данька, скарбнік Снетагорскага манастыра Іона: Зюзевы вочы смяліся. Гэта быў пераапануты азярышчанскі пастух Данька* [1, с. 3]; *Фурман Варфаламей падвёў вараных і карэту да самага ганка, і ўсё ж той, што выйшаў, ледзь не чарпануў слаты вышэй галёшаў* [1, с. 346]; узрост персанажа: *прадзед Акім, Юрась: У рукі галодных беднякоў. ... З бацькам і дзедам яго нам, можна сказаць, пашанцавала. Акім, прадзед ягоны, таксама нічагоўскі быў* [1, с. 18]; *Алесь нясмела ўзняў вейкі і ўбачыў, што пальцы малага Юрася, еціснутыя ў кулачкі, аж збялелі на суглобах* [1, с. 20]. Такім ужываннем уласных імёнаў Уладзімір Караткевіч прадаўжаў традыцыі старажытнага беларускага пісьменства, пачатыя Францыскам Скарынам, які пра сябе пісаў, што ён *Францыск Скарына, сын Лукі з Полацка*.

Асаблівасцю, уласцівай анамастыкону пісьменніка, з’яўляецца частае выкарыстанне мужчынскіх асабовых імёнаў з фіналямі *-ась, -ось, -усь*, якія дэманструюць высокую прадуктыўнасць у яго моватворчасці: *Міхась, Антось, Кастусь: Прадстаўнікі гэтага пакалення – Алесь Загорскі і Кастусь Каліноўскі – павінны аб’яднаць, згуртаваць людзей, навесці іх за сабой, каб кроплі народнага гора паступова зліліся* [1, с. 274]. Паслядоўным ужываннем дэмінатыўных варыянтаў уласных імёнаў пісьменнік выяўляе сваю павагу да дзяцей.

Прадстаўнікі самых розных сацыяльных груп і нацыянальнасцей у творы называюцца па-рознаму:

1. Пань – пераважна каталіцкімі імёнамі ці прозвішчамі ў спалучэнні са словам пан: *пан Даніла, пан Юры, пан Адам; пані Надзея Клейна, пані Эвеліна, пані Антаніда: Пан Адам Выбіцкі яшчэ шэсць год назад ледзь не паміраў з голаду разам з бацькамі* [1, с. 41]; *Што новага, пан Крэбс? – Гэты народ... – англічанін адвёў убок сігару, заціснутую паміж простымі, як алоўкі, пальцамі* [1, с. 56].

2. Сяляне (жанчыны і мужчыны) гутарковымі варыянтамі каталіцкіх і праваслаўных імёнаў: *Марыля, Андрэй, Павал, Міхал, Уладзімір, Кандрат: Марыля паставіла якраз на стол гушчу наліваную – пшанічную кашу з малаком, калі ў хату зайшоў Павал* [1, с. 26].

3. Дзеці – найчасцей памяншальнымі варыянтамі імёнаў: *Янька, Яня, Ядзечка, Майка, Сашка: Яны мыліся моўчкі. Яня і салідны Юрась сядзелі ля самага берага, і Юрась браў вялізнай чарапашкай ваду і паліваў Янін жылот* [1, с. 15]. *На памогу Алесю з'явіўся Сашка Волгін. Алесь выбіў шкло і на свят-кліч аб дапамозе з двара кінулася ўсё “Братэрства шыпшыны і чартапалоху”* [1, с. 339].

4. Асоб па прафесіі гутарковымі імёнамі ў спалучэнні з разнастайнымі назоўнікамі – азначэннямі ў прэпазіцыі да імя: *пастух Данька, бацька Міхал: А чаго, чаго ты пасярэдзіне вуліцы ідзеш? – усміхнуўся роўнымі зубамі Данька. – Ты, Данька, кінь, сказала Янька* [1, с. 15].

У рамане дзейнічаюць персанажы, створаныя фантазіяй пісьменніка: *дваране Алесь Загорскі, бацька Юры, дзед Даніла Загорскі-Вежа, Надзея Клейна, Яраш Раўбіч, Хаданскія, Кроер, сям'я Кагутоў, Чорны Война, мужыцкі заступнік Корчак: Там Кроер учыняе здзек над сялянамі ў Півоншчах, прымушае працаваць на яго дзень пры дні, збірае дадатковую даніну, п'янствуе і, як нейкі блазан, запрашае да сябе* [1, с. 90]; *Начальству надакучыла няўлоўнасць Чорнага Войны. З гэтым асколкам мінулага паўстання трэба было канчаць* [1, с. 143] і інш. Рэальныя гістарычныя асобы: *Кастусь Каліноўскі, Зыгмунт Серакоўскі, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Станіслаў Манюшка, Тарас Шаўчэнка, Уладзіслаў Сыракомля і інш., якія шмат зрабілі для таго, каб голас беларусаў загучаў у свеце: Прадстаўнікі гэтага пакалення – Алесь Загорскі і Кастусь Каліноўскі – павінны аб'яднаць, згуртаваць людзей, павесці іх за сабой, каб кроплі народнага гора паступова зліліся* [1, с. 274]; *А вочы Марцінкевіча раптам, на адно імгненне, перасталі быць усмешлівыя, зірнулі на хлопца добразычліва, цвёрда* [1, с. 326].

Такім чынам, у рамане ўжыта 486 уласных найменняў. Самую вялікую групу ў творы складаюць простыя, аднаслоўныя найменні: уласнае імя ці прозвішча (*Алесь, Майка, Загорскі, Раўбіч*). Меншую групу складаюць: трохкампанентная мадэль наймення “*імя + імя па бацьку + прозвішча*”: *Аляксандр Аркадзевіч Сувораў, Павел Сямёнавіч Сілін і інш.*; “*уласнае імя + падвоенае прозвішча*”: *Пятро Басак-Яроцкі, Флегмонт Савіч-Елізараў і інш.* Пісьменнік шырока выкарыстоўвае ўласныя імёны ў спалучэнні з разнастайнымі назоўнікамі-азначэннямі ў прэпазіцыі да імя: *пан Юры, пані Эвеліна, пані Антаніда, пан Яраслаў Раўбіч і інш.* У кнізе дзейнічаюць персанажы, створаныя фантазіяй пісьменніка, сяляне: *Андрэй Когут, Давід, Даніла Когут, Корчак; дваране Алесь Загорскі, бацька Юры, дзед Даніла Загорскі-Вежа, Чорны Война і рэальныя гістарычныя асобы: Кастусь Каліноўскі, Зыгмунт Серакоўскі, Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч і інш.*

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Караткевіч, У. С. Збор твораў : у 8 т. / У. С. Караткевіч. – Мінск : [Маст. літ.](#), 1989. – Т. 4–5.
2. Бут-Гусаім, С. Ф. Антрапанімікон трылогіі Вольгі Іпатавай “Гаспадары Вялікага Княства” / С. Ф. Бут-Гусаім // Весн. Брэсц. ун-та. Сер. 3, Філалогія. Педагогіка. Псіхалогія. – 2010. – № 1. – С. 5–13.

3. Васілеўская, А. Загаловак мастацкага тэксту: на прыкладзе рамана “Каласы пад сярпом тваім” У. Караткевіча / А. Васілеўская // Роднае слова. 2003. № 3 С. 54–56.
4. Верабей, А. Проблема историзма в прозе Владимира Короткевича / А. Верабей // Роль просветителей в Беларуси и Турции : междунар. науч.-практ. конф. Минск : РИВШ, 2011. – С. 102–108.
5. Зуева, I. M. Эмацыянальна-ацэначныя формы ўласных асабовых імёнаў персанажаў у творах У. Караткевіча / I. M. Зуева // Надзённыя праблемы лексікалогіі і анамастыкі славянскіх моў : матэрыялы II Міжнар. навук. канф., г. Мазыр, 22–23 крас. 2010 г. / рэдкал.: В. В. Шур (адк. рэд.) [і інш.]. Мазыр : УА МДПУ імя I. П. Шамякіна, 2010. – С. 133–136.
6. Іўчанкаў, В. I. Стылістычныя асаблівасці выкарыстання тропаў у творах У. Караткевіча (параўнанне і метафара) / В. I. Іўчанкаў // Беларуская лінгвістыка. – Мінск, 1989. – Вып. 35. – С. 26–31.
7. Петрачкова, I. M. Жанраўтваральная роля онімаў у гістарычных аповесцях К. I. Тарасава / I. M. Петрачкова // Изв. Гомел. гос. ун-та им. Ф. Скорины. – 2001. – № 1 (10). С. 122–124.
8. Слесарева, Т. П. Коррелятивная связь семантики имен по данным их сочетаемости с глаголами в романе В. Короткевича “Каласы пад сярпом тваім” / Т. П. Слесарева // Беларускаяе слова: тэорыя і практыка : зб. арт. па матэрыялах навук. чытаньняў, прысвеч. 75-годдзю прафесара Б. А. Плотнікава, г. Мінск, 15 снеж. 2015 г. / рэдкал.: М. I. Свістунова (адк. рэд.) [і інш.] ; пад агул. рэд. праф. М. Р. Прыгодзіча. Мінск : РИВШ, 2016. – С. 98–103.
9. Усціновіч, А. К. Слоўнік асабовых уласных імён / А. К. Усціновіч ; навук. рэд. А. А. Лукашанец. – Мінск : Літаратура і Мастацтва, 2011. – 240 с.
10. Шур, В. Беларускія ўласныя імёны: Беларуская антрапаніміка і тапаніміка : дапам. для настаўнікаў / Васіль Шур. – Мінск : Маст. літ., 1998. – 237 с.
11. Шур, В. В. Онім у мастацкім тэксце / В. В. Шур. – Мінск : Бел. кнігазбор, 2006. 216 с.
12. Шур, В. В. Тыповыя беларускія прозвішчы з фармантамі -овіч/-евіч ва ўсходнеславянскай антрапаніміі: лінгвістычны і культуралагічны аспекты / В. В. Шур // Весн. Мазыр. дзярж. пед. ун-та імя I. П. Шамякіна. – 2017. – № 1. – С. 162–166.
13. Юрэвіч, У. Слова жывое, роднае, гаваркое.. : навук.-папул. кн. / У. Юрэвіч ; маст. Г. С. Хінко-Янушкевіч. Мінск : Юнацтва, 1992. 271 с.
14. ТСБМ – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. / пад агул. рэд. К. К. Атраховіча. Мінск : БелСЭ, 1977–1984. 5 т.